

**COURSE: MANAGERIAL ACCOUNTING
LECTURE 12. FINANCIAL STATEMENT ANALYSIS
HOME WORK WITH ANSWERS
XUSAINOV SH. PhD**

**“БОШҚАРУВ ҲИСОБИ - ФАНИ
12 – МАВЗУ. МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ ТАҲЛИЛИ
УЙ ВАЗИФАСИ ЖАВОБЛАРИ БИЛАН
ХУСАИНОВ Ш., и.ф.н., доцент
САВОЛЛАРГА ЖАВОБ БЕРИШИНГИЗ КЕРАК:**

1. Корхоналар фаолиятини режалаштириш ва молиялаштиришдаги асосий муаммолар нималар иборат?

Корхонанинг молиявий ресурсларини самарали бошқариш молиявий таҳлил қилиш жараёнида бир қатор саволларга жавоб излаш керак бўлади. Корхоналар фаолиятини режалаштириш ва молиялаштиришдаги асосий муаммолар нималар иборат?

- аниқ стратегик мақсадларнинг етишмаслиги, менежмент ўртасида корхона вазифасини тушунмаслик;
- корхонанинг долзарб ресурсларга (одамлар, салоҳият, молия ва бошқалар) бўлган ҳақиқий эҳтиёжларини аниқлашдаги қийинчиликлар;
- мақсадларни мустақил белгилаш, ҳаракатларни режалаштириш ва бозор шароитида ресурсларни жалб қилиш бўйича тажрибанинг етишмаслиги.
- мавжуд бошқарув ҳисоби тизимининг камчиликлари;
- операцион режалаштириш ва бошқаришнинг эскирган усуллари;
- замонавий режалаштириш услубларига эга малакали кадрларнинг етишмаслиги;
- корхоналарда ахборот технологияларининг ривожланиш даражаси етарли эмас.

Корхоналар фаолиятини режалаштириш тизимининг камчиликлари санаб ўтинг?

- кўпгина режалаштириш ва иқтисодий ҳужжатларнинг шакллари молиявий таҳлил қилиш учун ноқулайдир.
- режалаштириш жараёни анъанавий равишда маълум бир маҳсулот учун бозор эҳтиёжларини ўрганишдан эмас, балки ишлаб чиқаришдан бошланади.
- режалаштиришда харажатли нархлаш механизми устунлик қилади: нарх ушбу маҳсулотга бўлган талабни ҳисобга олмаган ҳолда, умумий харажат ва рентабеллик даражаси асосида шаклланади.

- харажатларни ҳисоблаш маҳсулот сотилган маҳсулот бирлигига эмас, маҳсулот бирлигига ҳисоблаб чиқилади; зарарсиз сотиш таҳлили ўтказилмайди.
- иқтисодий режалаштириш молиявий режалаштиришга киритилмайди ва шунинг учун корхона фаолиятини молиялаштириш зарурлигини аниқлашга имкон бермайди.
- мавжуд режалаштириш тизими билан молиявий барқарорлик чегарасини аниқлаш, ўзгарувчан фаолият шароитида корхонанинг молиявий барқарорлигини сценарий таҳлилин ва таҳлилин ишончли ўтказиш мумкин эмас.

2. Молиявий таҳлилнинг аҳамияти ва мақсадлари нималардан иборат?

Корхонанинг молиявий ҳолати унинг фаолиятининг якуний натижаларини акс эттирувчи ва турли гуруҳдаги фойдаланувчиларни қизиқтирувчи кўрсаткичларнинг маълум жамланмасини характерлайди.

Таҳлилнинг бош мақсади қуйидагилардан иборат:

- молиявий фаолиятда ўз вақтида камчиликни аниқлаш ва тугатиш, яхшилаш учун резервлар излаб топиш ва тўловга лаёқатликни таъминлаш;
- молиявий ресурслар тушуми режасини бажаришни баҳолаш, уларни молиявий фаолиятни яхшилаш учун фойдаланиш;
- кутилаётган молиявий натижаларни прогноз қилиш;
- молиявий фаолиятни мустаҳкамлашга йўналтирилган аниқ тадбирлар ишлаб чиқиш.

Молиявий таҳлилнинг аҳамияти шундаки, ушбу таҳлил натижалари корхонадаги ишлар аҳволининг ўзига хос индикатори ҳисобланади ва раҳбариятга унинг асосида молиявий аҳволини яхшилаш ва унинг хўжалик фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича айнан бир хил қарорлар қабул қилишга имкон беради. Молиявий таҳлилнинг предмети корхонанинг молиявий муносабатлари, унинг иқтисодий потенциали (пул ифодасидаги ресурслар ва уларнинг шаклланиш манбалари) ва пул ресурсларидан фойдаланиш натижалари ҳисобланади. Таҳлилнинг умумий кўринишдаги мақсади корхона жорий молиявий аҳволининг объектив, тўлиқ ва аниқ кўринишни олиш ва узоқ муддатли ва қисқа муддатли истиқболдаги эҳтимолий ўзгаришларини баҳолашдир.

Фаолият самарадорлиги молиявий кўрсаткичлари турли қарашларда турлича бўлиши мумкин. Мисол учун:

Менежерлар:

- ишлаб чиқариш фаолияти таҳлили;
- ресурсларни бошқариш;
- даромадлилик.

Мулкдорлар:

- фойдалилик;

- фойдани тақсимлаш;
- бозор кўрсаткичлари.

Кредиторлар

- ликвидлилик;
- молиявий леверидж;
- қарз хизмати.

Корхонанинг ҳар бир аниқ контрагент билан муносабатлари турига кўра (инвестицияли, кредиторлик, бошқалар) молиявий таҳлилнинг аниқ мақсадлари турлича бўлади. Кредитор учун бу мақсад-кредит қобилиятини аниқлаш, инвестор учун- инвестицион жалб этувчанлигини аниқлаш в.х. Таҳлил мақсадларининг фарқлари унинг ахборот базаси ва ўтказиш услуги фарқини олдиндан аниқлайди (белгилайди).

3. Молиявий таҳлил турларини ёритиб беринг.

Таҳлилнинг асосий турлари қуйидагилар ҳисобланади:

- горизонтал (вақтинчалик) - ҳисоботнинг ҳар бир позициясини о'тган даврдагига таққослаш;
- вертикал (тузилмавий) - ҳисоботнинг ҳар бир позициясини натижага яхлит ҳолда таъсир этишини аниқлаш билан якуний кўрсаткичларининг тузилишини аниқлаш;
- трендли (горизонтал таҳлилнинг турли хилидан ҳисобланади) - бу таҳлилнинг ҳисоботининг ҳар бир позицияси аввалги даврнинг кўрсаткичлари қатори билан таққосланиб корхонанинг аниқ даврда тасодифий таъсирларидан тозаланган ва функцияланишининг ўзига хос хусусияти (кўрсатилган) кўрсаткичлари ривожланишининг асосий тенденциялари (стренд) аниқланадиган тури.

Тренд таҳлили - истиқбол таҳлилининг бир қисми, у молиявий менежментни бошқариш учун муҳим. Корхонанинг имкони бўлган истиқболдаги ривожланиш графиги таҳлил қилинади. Ўртача йиллик ўсиш сураъти аниқланади ва кўрсаткичнинг башоратдаги аҳамияти ҳисоблаб чиқилади:

- баланс валютаси динамикасини корхона активлари ва пассивлари структурасининг таҳлили жорий молия-хўжалик фаолиятини амалга ошириш учун ҳам, истиқболга бошқарув қарорини қабул қилиш ҳам зарур бўлган қатор муҳим хулосалар чиқаришга имкон беради;
- молиявий коэффицентлар таҳлили (мутлақ (абсолют) кўрсаткичлар асосида нисбий кўрсаткичлар ҳисоб-китоби)-молиявий коэффицентлар мутлақ кўрсаткичлар қўллаш шунингдек,вақтинчалик қирқимдан қатъий назар, турли корхоналар фаолияти натижаларини таққослашга имкон беради;
- солиштирма (таққослама) таҳлил фирма ҳисоботининг алоҳида кўрсаткичларини шўъба фирмалар, бўлимлар, тцехлар кўрсаткичлар

билан, рақобатчилар, ўртача тармоқ ва ўртача умум иқтисодий кўрсаткичлар, ўтган даврларнинг мос келувчи кўрсаткичлар билан таққослаш (солиштириш)да ўтказилади;

- омилли таҳлил (алоҳида омилларнинг натижавий кўрсаткичга таъсирини баҳолаш) алоҳида омилларни натижавий кўрсаткичларга, уни таркибий қисмларга бўлинишининг тўғридан-тўғри методи билан ҳам, элементлар умумий натижавий кўрсаткичга қўшиладиган тескари метод билан ҳам таъсирини баҳолаш имконини беради.

Таҳлилнинг бу турларидан корхонанинг молиявий ҳолатини умумлашма кўрсаткичларининг шаклланишини кузатувчи таҳлилнинг ҳамма босқичларида фойдаланилади. Ҳар бир хўжалик юритувчи субъект учун молиявий ҳолатини баҳолашнинг объектив мезонларига эга бўлган ҳолга ўзининг хусусий «аҳволини» мунтазам кузатиб бориш муҳим, молиявий ҳолатнинг таҳлили эса корхона ваколатли бошқаришнинг зарур шартлари, асосланган режалаштиришнинг объектив дастлабки шarti (нуқтаи назари) ва молиявий ресурсларидан оқилона фойдаланишдир. Баланснинг горизонтал таҳлили мутлақ баланс кўрсаткичлари ўсиш (пасайиш)нинг нисбий суратлари билан қўшимча тўлдириладиган бир ёки бир нечта аналитик жадвал кўринишидан иборат.

4. Корхоналарда молиявий ташкил қилиш қандай амалга оширилади?

Корхоналарни молиявий таҳлилнинг ташкил қилиш куйидаги босқичлардан иборат:

I. Объект бўйича ахборот тўплаш ва тайёрлаш;

II. Таҳлилий қайта ишлаш, кўрсаткичларни ҳисоблаш, уларнинг ўзаро боғлиқлигини аниқлаш;

III. Натижаларни талқин қилиш, тўсиқлар ва захираларни аниқлаш, дастлабки маълумотларнинг спецификацияси;

IV. Хулоса ва таклифлар тайёрлаш;

V. Корхона самарадорлигини ошириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш.

Таҳлилнинг икки модулли структураси:

Экспресс-таҳлилнинг мақсади - иқтисодий субъектнинг молиявий фаровонлиги ва ривожланиш динамикасини кўргазмали ва содда баҳолаш.

- *Биринчи* босқичнинг мақсади - молиявий ҳисоботларни таҳлил қилишнинг мақсадга мувофиқлиги тўғрисида қарор қабул қилиш ва уларни ўқишга тайёр эканлигига ишонч ҳосил қилиш.

- *Иккинчи* босқичнинг мақсади бухгалтерия балансига тушунтириш ёзувлари билан танишишдир.

- *Учинчи* босқичнинг мақсади - иқтисодий фаолият натижалари ва объектнинг молиявий ҳолатини умумлаштирилган баҳолаш.

Молиявий ҳолатнинг деталлашган таҳлили:

Унинг мақсади - хўжалик юритувчи субъектнинг мулкӣ ва молиявий ҳолатини, ўтган ҳисобот давридаги фаолияти натижаларини, шунингдек, субъектнинг ривожланиш истиқболларини батафсилроқ тавсифлайди. У айрим экспресс-таҳлил процедураларини конкретлаштиради, тўлдиради ва кенгайтиради.

I. Хўжалик юритувчи субъектнинг иқтисодий ва молиявий аҳволини олдиндан кўриб чиқиш;

II. Хўжалик юритувчи субъектнинг иқтисодий ва молиявий аҳволини олдиндан кўриб чиқиш;

III. Хўжалик юритувчи субъектнинг иқтисодий ва молиявий аҳволини олдиндан кўриб чиқиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Cost Accounting: A Managerial Emphasis / Horngren T. Ch., Datar S.M., Rajan M.V. / Published by Pearson, 2015
2. Managerial Accounting. 17th Edition / Ray H. Garrison, Eric W. Noreen, Peter C. Brewer / Published by McGraw-Hill Education, 2021
3. Management accounting Information for Decision-Making and Strategy Execution. 6th Edition Anthony A. Atkinson, Robert S. Kaplan, Ella Mae Matsumura. Madison S. Mark Young / Published by Pearson, 2012
4. Boshqaruv hisobi / Pardayev A., Pardayev B. / T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi., 2019
5. Boshqaruv hisobi / Israilov R.I., Maxsudov B.Yu.. / T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2020
6. Boshqaruv hisobi. O'quv qo'llanma / V.A.Xasanov, Z.U.G'aniyev, M.A.Muxamedova / - T.: «Moliya», 2018 - 274 b.
7. Финансовый менеджмент: теория и практика / Ковалев В.В. / М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 1024 с.
8. Moliyaviy menejment. Darslik / Burxanov A.U., Hamdamov O.N. / T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2020, 468 bet.
9. Fundamentals of Financial Management. 15th Edition / Eugene F. Brigham, Joel F. / Published by Houston Cengage Learning, 2021